

פרשת וישלח
תשפ"ב
גליון מס' 167

משיעורי מורינו הגאון רבי **נחום נבנצאל** שליט"א

ויצר לו, שמא יהרוג הוא את אחרים, בדיני רודף - ואת רחל ואת יוסף אחרונים, בדין 'אין דוחין נפש מפני נפש'
- 'ויאבק איש עמו', שר אש או שר מים - תפילות אבות תקנום, מפני מה לא תיקן אברהם ערבית

ויצר לו, שמא יהרוג הוא את אחרים - בדיני רודף

והנה בדין בן נח שאומרים לו להרוג את חבריו ואם לאו יהרגוהו, נחלקו הפרשת דרכים ומהר"ש יפה, אם יכול להרוג את חבריו בכדי שלא יהרגוהו או שחייב למסור עצמו ולא יהרוג.

והפרשת דרכים כתב שסברת 'מאי חזית דדמך סומק טפי' שייכת אף בבן נח, אך בדברי מהר"ש יפה מבואר שאף עבירה זו הותרה במקום פיקוח נפש, והיינו שאינו מחוייב ליתן נפשו עבור המנעות מרציחה, ועי' בזכרון שמואל שהאריך בזה.

ומעתה, בשעה שאמר עשיו לאנשיו להרוג ואם לאו יהרגו הם, הרי לדברי מהר"ש יפה הותר להם להרוג את יעקב ואנשיו, ושוב לא הותר דמם מדין רודף, ועיין.

ואת רחל ואת יוסף אחרונים - בדין 'אין דוחין נפש מפני נפש'

היאך הותר ליעקב לסדר השבטים לפי סדר הביבותם

והנה מבואר בקרא, שיעקב חשש שמא עשיו יהרוג אותו ואת בניו, ולכן שם את רחל ויוסף אחרונים, וכדברי רש"י 'אחרון אחרון חביב', ולכאורה מבואר שקודם לכן עמדו רחל ויוסף ראשונים.

ואם כנים דברינו דלעיל, יש לעיין היאך הותר ליעקב לשלוח את את רחל ויוסף לאחור ועל ידי זה להשאיר את השפחות וילדיהן וכן את לאה וילדיה ראשונים.

ואפשר שיש לומר בזה, דכל זה בחץ שכבר קיים, אבל ברחל ולא, הרי עשיו עדיין לא היה לפנינו, ובודאי לא נזרק עדיין החץ, ובוזה יש לומר דשרי.

עוד יש לומר, דאף שאסור לו להזיז אותם, אך באמירה ודאי שמותר לומר לאחד שיזוז, אף אם על ידי זה יפגע החץ ברעהו, וכאן לכאורה לא היה זה במעשה וה'שימה' האמורה בכאן לכאורה לא היתה אלא אמירה לרחל ויוסף שילכו באחרונה, וצ"ע.

עוד יתכן לומר, שאף קודם לא היו רחל ויוסף בקדמה, אלא הלכו בשורה שווה, ואמר להם לילך אחורה, שבזה רק גרם להם הצלה מבלי לגרום סכנה יתירה לאחרים.

בהנהגת מרן רי"ז הלוי בזה

ושמעתי שמועה, שבשנות הזעם נוצרה הזדמנות להציל

הנה רש"י הביא דברי המדרש, שדרשו חז"ל על הפסוק ויצר לו, שהיה מצטער שמא יהרוג את עשיו או אחד מבני מחנהו.

וכבר הקשו מפני מה היה מצטער על הריגתם אם יהרגו, הרי היו רודפים ומצוה להורגם.

וראיתי מובא מהלבוש, שהם היו אנוסים [ע"י עשיו], ולכן לא רצה להורגם.

וכבר תמהו עליו בזה, שהרי דין רודף הוא אף ברודף באונס, וכמבואר בגמ' (סנהדרין עב:): שגם בעובר המסכן את חיי אמו היה דין רודף, לולי הסברא בגמ' שם 'שאני התם דמשמיא קא רדפי לה'.

הנה מי שהולך ברחוב ורואה חץ שנשלח לעברו, ואם יזוז בכדי להינצל ממכת החץ יפגע החץ בחבירו שעומד מאחוריו, לכאורה נראה פשוט שאף על פי כן מותר לו לזוז, וכן שמעתי מהגר"י זילברשטיין שליט"א [אמנם עיי' בס' פיקוח נפש סי' מ"ה שהאריך לדון בזה ולא פשיטא ליה דכן הוא].

אמנם כל זה כשכא להציל עצמו, אך להציל חפץ שלו שלא ינזק, אם על ידי זה ימות חברו פשיטא שאסור, והוא משום לא תעמוד על דם רעך.

ונראה ברור שאחר שנאסר עליו ליטול חפץ שלו וכו"ל, אם יטלנו נחשב בזה לגרם רציחה וכמב' בב"ק (כו:): שאם סילק הכרים וכסתות נחשב לגרם נזיקין, עיי"ש.

[אבל כאשר הוא עצמו עומד שם, שכאמור מותר לו לזוז, לא נחשב לגרם רציחה בהיתר, ואינו גורם כלל, שהרי אף לעניין כרים וכסתות בניזקין כתבו הראשונים בב"ק שם שאם הם כרים וכסתות שלו לא מיקרי גורם כלל, וה"ה הכא]

וכמו כן אם עומד בפני החץ אדם אחר, נראה ברור שאסור לו להזיז את האחד, אם על ידי זה יפגע החץ בעומד מאחוריו, וכיון שאסור [משום מאי חזית וכו'] נחשב גם זה לגרם רציחה לכאורה.

אמנם הגאון הגדול רבי זאב ברלין שליט"א העיר והעיד לך שמעשה היה בכע"ז, אך בשינוי פרטים.

והוא שהרה"ח ר' אלימלך אשכנזי ביקש מאביו (רבי חיים ברלין) להצטרף אליו ולבקש מהגרי"ז שיסייע בעדם בהצלת האדמו"ר מוהר"א מבעלז, ע"י שיבקש אצל המזרחי ליתן לו סרטיפיקט, והשיבם הגרי"ז כי 'אין דוחין נפש מפני נפש', וטענו לו מיעקב אבינו וכו'ל, והסכים, ופעל וסייע למען העניין.

והגרי"ז **ברלין שליט"א אמר**, שמה שבאשתו לא נסתפק [שכאמור טרח רבות להשגת אשרת עליה עבורה, והמעשה באשתו הרי היה קודם לכן] הוא משום שפשוט שאשתו שאני שהיא כגופו וכדל', ועיין.

כמה נפשות ע"י השגת אשרות עליה, ובקשו ממרן הגרי"ז שיחתום על מכתב להציל כמה רבנים, ואמר שחושש שעל ידי זה מונע הצלה מן השאר שהרי נוטל את האשרות מהאחרים שהיו יכולים לקבלם.

ואמרו בפניו שהרי מצינו ביעקב אבינו שעשה כן, ששם את רחל ויוסף אחרונים, וחשב זמן רב, ולא ענה, אך נשאר בדעתו שלא לחתום.

והנה בספרי קורות ימי מרנא הגרי"ז לא נמצא זה המעשה, ואדרבה מבואר שם שטרח רבות להשיג אישור עליה לרבנית הי"ד.

'ויאבק איש עמו' - שר אש או שר מים

משמר את נרנו - הגופים - נר ד' נשמת אדם.

ואם כן, כאשר נגזרו גזירות בפורים על הגופים, הלא הוא אות שאין משמרים את נרו של הקב"ה, ואין מקום למעשים מעבר לחיזוק בשמירת נר מצוה ותורה אור.

אך בחנוכה שהיתה המלחמה על הרוח, על נרו של הקב"ה, שם ודאי היה עליהם להילחם בחרב ובחנית [והוסיף, שהציונים, בחרו להפך היוצרות, ולקחו לעצמם לשמר את נרם - הגוף, והשאירו לקב"ה לשמור על נרו... והתוצאות נראות לעין כל...].

ומעתה יש לבאר אף בזה, שהנה המים רומז על גשמיות, לעומת האש שהוא כנגד הרוחניות, וממילא כאשר מדברים על השר, הנה השר בא להילחם על האש ועל המים גם יחד, אך כאשר מדובר במאבק של יעקב, לא נאבק יעקב אלא עם שר האש, עם המאבק על הרוחניות, שכן את המאבק על המים' השאיר ביד הקב"ה.

הנה זה מכבר הובאה קושיית השם משמואל, בסתירת הפיוטים, שבתפילת גשם אנו אומרים 'כנאבק לו שר בלול מאש וממים', ואילו בהושענות להושענה רבה אומרים 'למען נאבק עם שר אש', בלא מים, [ושם כתב דכנראה מדרשים חלוקים הם].

והיה נראה בזה לבאר העניין [וחלק מזה שמעתי], ובהקדם דהנה ידוע מה שעמדו מפני מה מצינו בחנוכה שנלחמו במלחמה עם היוונים ואילו בפורים לא עמדו אלא בתפילות.

והביאור בזה [וכפי שהעמיד הביאור מרן הגרי"י אברמסקי זצלה"ה], עפ"י מה דאיתא במדרש רבה (דברים פ' ראה ועוד) אמר הקב"ה נרך בירי ונרי בידך אם תשמור נרי אשמור נרך.

וביאר, שהיינו, שהאדם מורכב מגוף ונשמה, ואם אנו שומרים על חלק הנשמה - נר מצוה ותורה אור, הקב"ה

תפילות אבות תקנום

ואמנם כעין זה מצינו כבר בראשונים, אף לדידן, והיינו שהנה להרמב"ם תפילה האחת ביום היא מדאורייתא.

והרמב"ן **הקשה עליו כמה קושיות**, וביניהם, שאם כן מי שלא התפלל שחרית ונסתפק אם התפלל מנחה יהא צריך להתפלל משום ספק דאורייתא, ולא מצינו בגמ' חילוק בזה.

ולכאורה היה מקום להעיר בדברי הרמב"ן שחישוב רק שחרית ומנחה, והלא אם התפלל ערבית בלילה כבר יצא ידי חובתו, ומבואר בדברי הרמב"ן שתפילה אחת ביום תחילת חישובה הוא מבוקר, וכע"ז הוכיח באשר שלמה מאיסור לא תאכלו על הדם שהוא בבוקר [אמנם שמעתי שביערות דבש מבו' שלהרמב"ם תחילת החישוב הוא מהלילה, ועיין].

הנה מבואר בברייתא דגמ' ברכות (כו:): שתפלות אבות תקנום, אברהם תיקן תפילת שחרית יצחק תפילת מנחה ויעקב תפילת ערבית.

ולכאורה צריך עיון, שכיון שיום הולך אחר הלילה היה ראוי שיתקן אברהם תפילת ערבית שהיא בתחילת היום.

ואולי אם תקנום כנגד הקרבנות, יש לומר שבקרבנות תמיד של שחר הוא הראשון [וערבית הוא רק כנגד הקטרת אימורים].

ואף שבגמ' בברכות שם משמע שלמ"ד תפילות אבות תקנום אינם כנגד הקרבנות, מ"מ עדיין יש לזה שייכות.

ולדברי הפנים יפות שקודם מתן תורה היה הלילה הולך אחר היום, מיושב שפיר שתפילה הראשונה היתה שחרית.

לעילוי נשמת
שריד לדור דעה, מזקני המחנכים
רבי משה ב"ר זב הלוי טורק זצלה"ה
נלב"ע ח"י כסלו תשפ"א

ברכות מזל טוב חמות
לידידינו הרה"ג רבי **שמעון נבנצאל שליט"א**
להיכנס בנו החתן **חיים ב.** בעול תורה ומצוות

-יו"ל מכתבי תלמידים-

להצרות, תרומות וכן לקבלת הג'לוין - 0548598294 א' כתובות 859309@GMAIL.COM